

Rietstraat en omgeving Emmeloord

Cultuurhistorische waardestelling

Zwolle, december 2021

 Het Oversticht

Afb. 1 - Bouw van de eerste woningen in Emmeloord

Afb. 2 - Graafwerkzaamheden

Inhoudsopgave

Inleiding	5
1. Ontwikkelingsgeschiedenis	7
Nieuw land	7
Emmeloord als poldercentrum	11
De eerste woningen in de (on)kruidbuurt	13
2. Omschrijving woningen	19
Opzet en architectonische uitwerking	19
Woningen type A	23
Woningen type B	27
De Delftse School	31
Latere wijzigingen	33
Tijdljn	40
Wooncorporatie Mercatus	41
3. Waardering	43
Cultuurhistorische waarden	43
Stedenbouwkundige waarden	43
Architectonische waarden	43
Gaafheid	45
Zeldzaamheid	45
4. Aanbevelingen	47
Literatuurlijst	49
Archieven	49
Websites	49
Colofon	50

Inleiding

In opdracht van de gemeente Noordoostpolder heeft Het Oversticht een cultuurhistorische analyse uitgevoerd van de Rietstraat en omgeving in Emmeloord. Deze buurt ten noordwesten van de Poldertoren heeft zijn oorsprong in de jaren '40 van de twintigste eeuw; hier staan de eerste woningen van Emmeloord. Woningcorporatie Mercatus bezit het merendeel van de woningen in deze buurt, enkele woningen zijn verkocht en in particulier bezit. In 1979 heeft er een renovatieslag plaatsgevonden, maar inmiddels voldoen veel van de woningen niet meer aan het in deze tijd gewenste wooncomfort. Bovendien ligt er een grote verduurzamingsopgave. Om een zorgvuldige afweging te kunnen maken bij het opstellen van toekomstige plannen voor de buurt, heeft de gemeente Het Oversticht gevraagd een cultuurhistorisch onderzoek uit te voeren naar de Rietstraat en omgeving.

Het onderzoeksgebied ligt in de oude kern van Emmeloord. Het gaat om de Rietstraat, de Zeebiesstraat, de Duizendknoopstraat en de Moerasandijviestraat. De noordelijk gelegen Meldestraat vormde de oorspronkelijke groene begrenzing van Emmeloord. De Espelerlaan aan de oostzijde is een belangrijke entree van Emmeloord vanuit het noorden. De Zeeasterstraat bakent het onderzoeksgebied in het zuiden af. Hier waren de eerste winkels en bedrijfjes gevestigd, hetgeen in het straatbeeld nog steeds herkenbaar is. Aan de westzijde ligt de Espelervaat.

Het Oversticht heeft de historie en betekenis van dit gebied in beeld gebracht en tekstueel uiteengezet. Hiervoor is literatuur- en archiefonderzoek verricht en is de locatie bezocht. Het veldwerk heeft plaats gevonden op 8 november 2021. Arjen van den Berg van de gemeente Noordoostpolder, Durk Grouwstra van woningcorporatie Mercatus en Sacha Schram van HKB Stedenbouwkundigen zijn zeer behulpzaam geweest in het aanleveren van informatie. Het Flevolands Archief heeft ons voorzien van historische foto's en andere archiefstukken.

In voorliggend rapport wordt onderbouwd over welke cultuurhistorische waarden het precies gaat bij de Rietstraat en directe omgeving en waar deze kwaliteiten zich manifesteren. Met dit inzicht kunnen de gemeente en woningbouwvereniging Mercatus ook ruimtelijke en cultuurhistorische aspecten meenemen bij de ontwikkeling van toekomstige plannen voor de buurt.

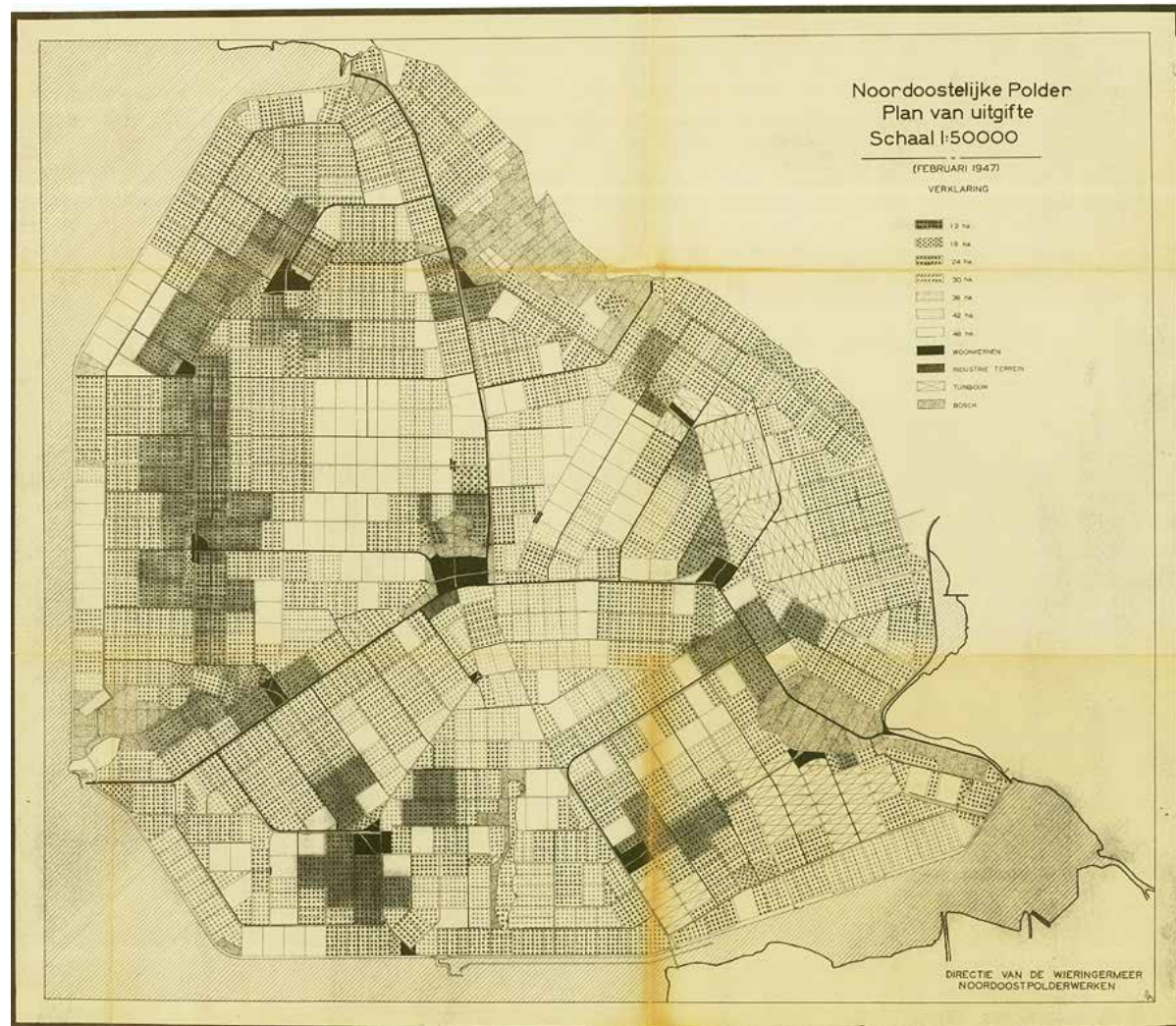
Gesien van Altena & Hannah Geerdink
december 2021

I. Ontwikkelingsgeschiedenis

Nieuw land

De ontwikkelingsgeschiedenis van Emmeloord gaat terug tot 1918. Toen is de wet voor het droogleggen van de Zuiderzee in de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen en ondertekend door Koningin Wilhelmina. Deze wet bepaalde de aanleg van de Afsluitdijk en de droogmaking van een deel van de Zuiderzee. Als eerste werd in 1920 begonnen met het droogleggen van de Wieringermeer. De drooglegging van de noordoostelijke polder startte veel later, in 1937 en viel op 9 september 1942 officieel droog. Voor de nieuwe polder waren verschillende namen in omloop. Zo werd eerst de naam Urkerland vastgelegd, maar sinds 1948 is Noordoostpolder de officiële naam. Na de voltooiing van de Afsluitdijk in 1932 wordt het afgesloten deel van de Zuiderzee IJsselmeer genoemd. De inpoldering van Oostelijk Flevoland en Zuidelijk Flevoland was in respectievelijk 1957 en 1967 een feit.

Nederland werd door de drooglegging van de Noord-oostpolder uitgebreid met 48.000 ha vruchtbare grond. Het voornaamste doel was het landbouwareaal te vergroten. Om het nieuwe land zo optimaal mogelijk te benutten, werd de ontginning van de polder planmatig aangepakt. Vanaf 1941 was de Directie van de Wieringermeer (Noordoostpolderwerken), kortweg de Directie, hiervoor verantwoordelijk. De inrichting van polder komt tot stand op basis van het Uitgifteplan, het Verkevelingsplan, het Dorpenplan en het Landschapsplan.

Afb. - 5 Uitgifteplan.

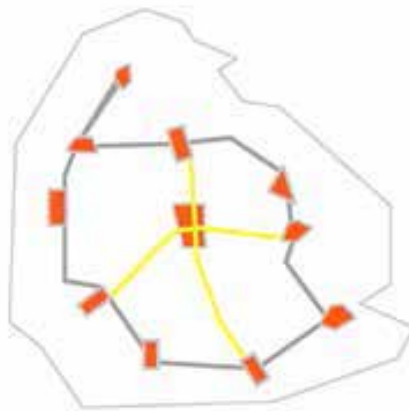
Bij de planuitwerking waren meerdere disciplines betrokken. Stedenbouwkundigen als M.J. Granpré Molière, C. Pouderoyen en C. Van Eesteren) tekenden voor de ruimtelijke inrichting en verkaveling. Door Cornelis van Eesteren werd een plan van uitgifte opgesteld (1947) en een gedetailleerde verkavelingskaart (1948) gemaakt. Het stelsel van wegen, kanalen en dorpen was hier nauwkeurig op afgestemd. Ook tekende Van Eesteren, na het verkavelingsplan en de infrastructuur, het Algemeen beplantingsplan voor de Noordoostpolder (1947). Hier was vanaf 1938 door diverse bureaus aan gewerkt door ontwerpers zoals J.T.P. Bijhouwer, C. Pouderoyen, M.J. Granpré Molière en P. Verhagen.

In het definitieve Landschapsplan is het groen op drie schaalniveaus gedacht: op de schaal van de polder, de dorpen en de erven. De open polder wordt ingericht met duidelijk zichtbaar en herkenbaar groen. Zo worden langs doorgaande wegen en de randen van de polder bomen geplant, worden bij de kernen dorpsbossen aangelegd en worden erven voorzien van windkerende singels.

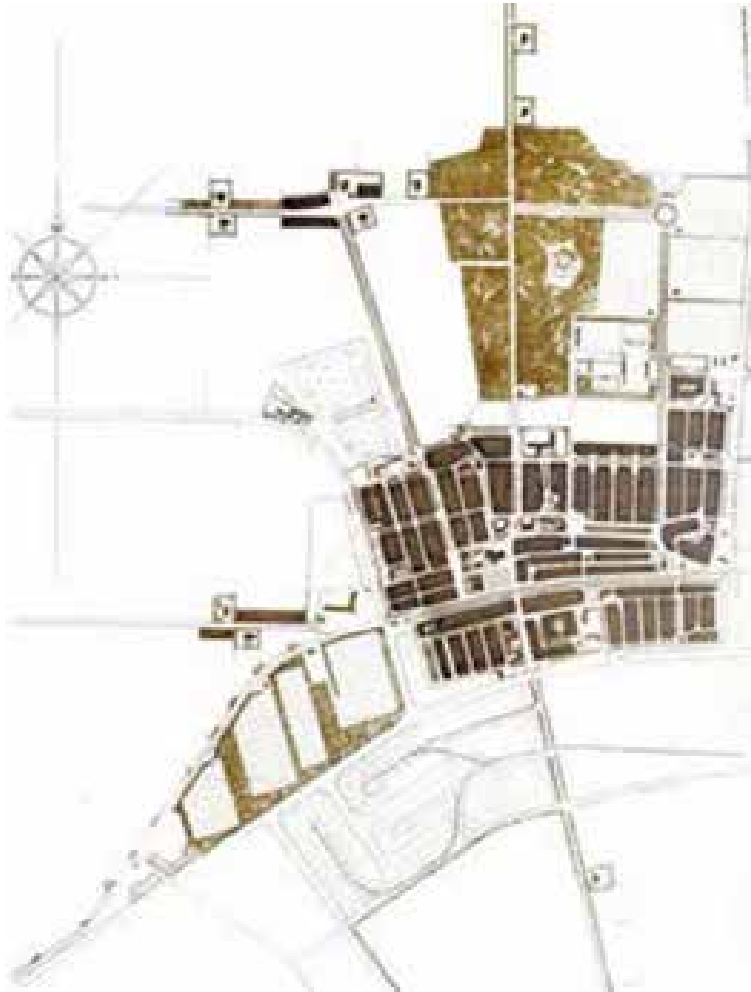
Het merendeel van de dorpen werd ontworpen in de jaren '40 en '50. Het Dorpenplan uit 1946 legde hiervoor de basis. Emmeloord kreeg een centrumfunctie toebedeeld, als stad in de polder. De dorpen liggen in een ring om deze centrale kern heen op ongeveer gelijke (fiets)afstand. Onder invloed van Granpré Molière, tot 1948 werkzaam als stedenbouwkundig adviseur van de Directie, kregen de dorpen een traditionele opzet en aanblik door de Delftse School architectuur.

Het modernistische Nagele is de spreekwoordelijke uitzondering.

Hier werkten architecten van De Acht de Opbouw, zoals Aldo van Eyck en Gerrit Rietveld, aan wat het icoon van het Nieuwe Bouwen zou worden. Lichte woningen met platte daken gegroepeerd rond hoven, met midden in het dorp een centrale groene ruimte met de belangrijke voorzieningen - kerken en scholen - en winkels nabij. De toekomstige bewoners van de polders werden al even zorgvuldig gekozen, niet alleen op grond van hun agrarische kennis en bedrijfsvoering. De dappere pioniers, uit de verschillende provincies, moesten een afspiegeling zijn van de toenmalige Nederlandse bevolking, in economisch, sociaal en cultureel opzicht. In 1962 was de inrichting van de polder op papier voltooid.

Afb. 7 - Emmeloord als centrum van de polder met de ring van dorpen.

Afb. 8 - Het definitief ontwerp van Emmeloord (1947) van Polderoyen.

Emmeloord als poldercentrum

De plannen voor Emmeloord werd uitgewerkt in de periode 1942-1948. Het definitieve ontwerp uit 1947-1948 van Pouderoyen wordt gekenmerkt door stedenbouwkundige en bouwkundige invloeden van de Delftse School. Het is traditionele stedenbouw. Er is een duidelijke hiërarchie in de opbouw van de stad met heldere hoofdassen, met bijzondere gebouwen op markante plekken of in belangrijke zichtlijnen, met ontworpen water- en groenstructuren en een herkenbaar silhouet. De kern van Emmeloord wordt gevormd door De Deel, centraal gelegen op het kruispunt van de oost-west verbinding van Vollenhove naar Urk en de noord-zuid verbinding van Lemmer naar Nagele. De Deel is de stadsbrink met de Poldertoren als hèt baken, niet alleen van Emmeloord, maar van de gehele Noordoostpolder. Er omheen liggen openbare gebouwen, het winkelgebied De Lange Nering, de drie hoofdkerken (Nederlands Hervormd, Rooms Katholiek en Gereformeerd) en de eerste woongebieden.

Afb. 9 - Emmeloord ligt op de kruising van hoofdwegen (geel) en vaarten (blauw), bebouwing (rood), bedrijven (paars) en groen.

Afb. 10 - De eerste bebouwing in een nog vrijwel leeg Dorp A.

De eerste woningen in de (on)kruidbuurt

Met de bouw van de eerste woningen in Emmeloord wordt al vlak na het droogvallen van de polder begonnen. Hoe pril alles was, wordt weerspiegeld in de naamgeving. Het gaat om de woningblokken aan de straten die aanvankelijk eenvoudigweg werden aangeduid als de Middenstraat, de Zuiderstraat, de Weststraat en de Ooststraat; Emmeloord werd toen nog Dorp A genoemd. Later kregen ze de namen Rietstraat, Zeeasterstraat, Zeebiesstraat en Espelerlaan – naar het onkruid dat volop groeide op de voormalige zeebodem. De hoofdstructuur van de buurt is de oorspronkelijke verkaveling en hiërarchische opbouw van de stad. De woonstraten Rietstraat, Zeebiesstraat en Duizendknoopstraat zijn noord-zuid gericht. De bredere ontsluitingsweg, de Moerasandijviestraat, loopt oost-west. Hierlangs liggen kleine winkels en voorzieningen.

De eerste woningen aan de Rietstraat waren bestemd voor leidinggevend personeel van de Directie Wieringermeer en winkeliers. Eind 1943 werd de eerste sleutel overhandigd aan de bewoners van de Middenstraat / Rietstraat 2. Andere inwoners moesten vooralsnog zelf voor onderdak zorgen en vonden die bijvoorbeeld in woonarken langs de Espelervaart en Urkervaart. Tijdelijke huisvesting boden ook de arbeiderskampen, de keten en houten huizen in het zogenoemde Tuindorp.

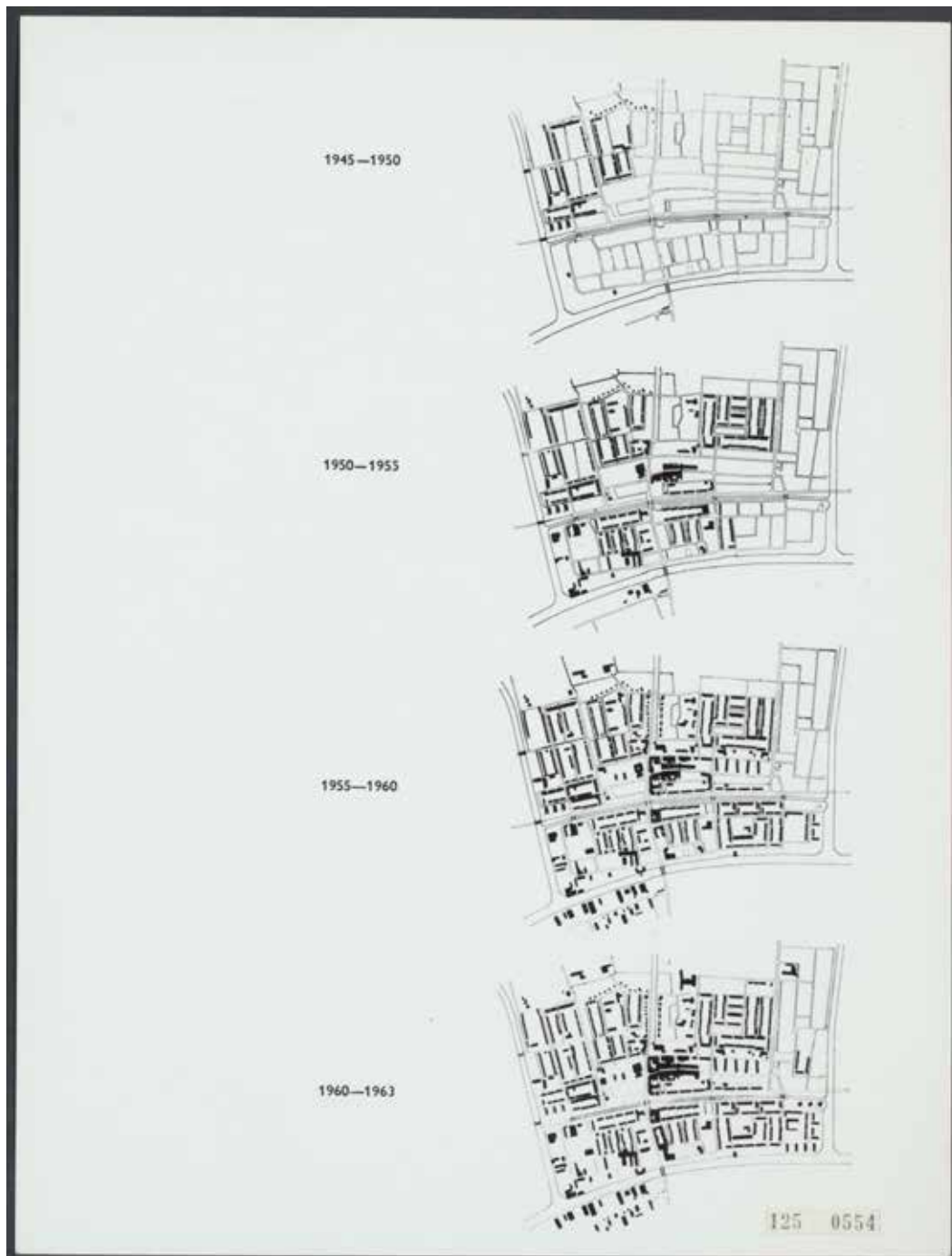
Na de Rietstraat volgden de (arbeiders)woningen aan de Zuidstraat / Zeeasterstraat en de Weststraat/ Zeebiesstraat in 1944. Door de oorlog was er nog steeds sprake van materiaalschaarste. Ook deze woningen kregen daarom één bouwlaag onder een kap voorzien van een dakkapel en decoratief metselwerk. Vervolgens werd de Ooststraat (later Lischdoddenstraat, nu Espelerlaan) bebouwd. De huizen hier waren bestemd voor ingenieurs, groter van opzet en beduidend chiquer in uitwerking. Vanaf 1955 kwamen de woningen in de Duizendknoopstraat tot stand.

Afb. 11 - Voorlopige en latere namen van de oudste straten in Emmeloord.

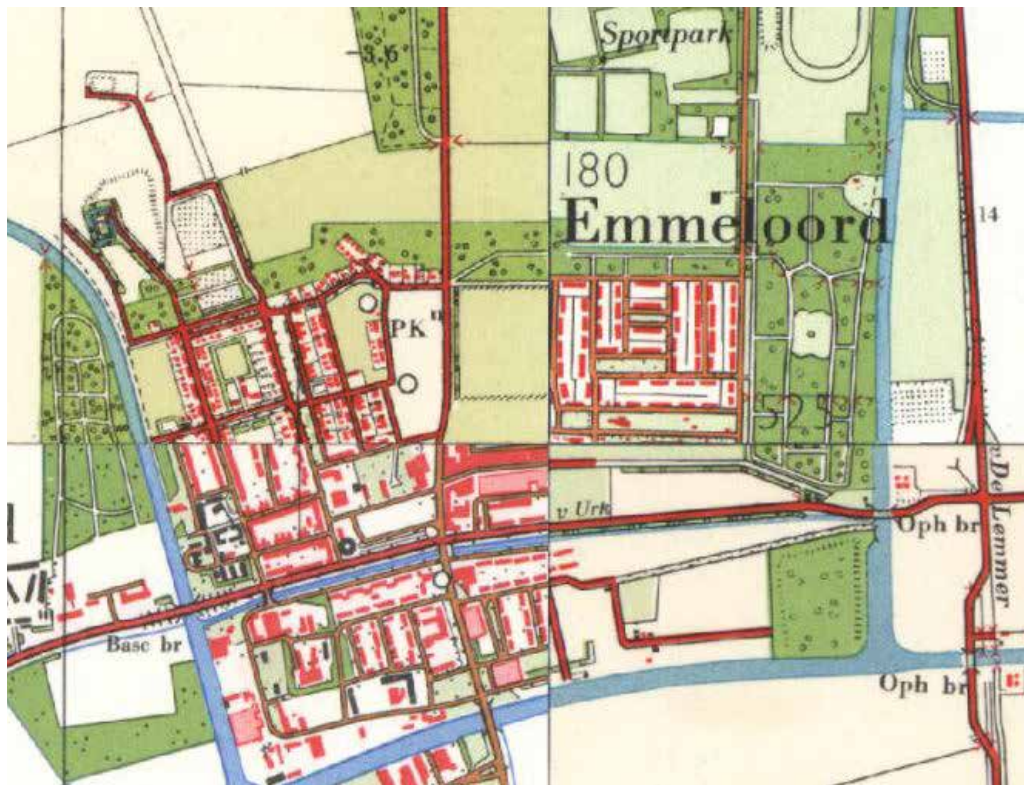
Afb. 12 - Tijdelijke behuizing: woonboten in de Espelervaart.

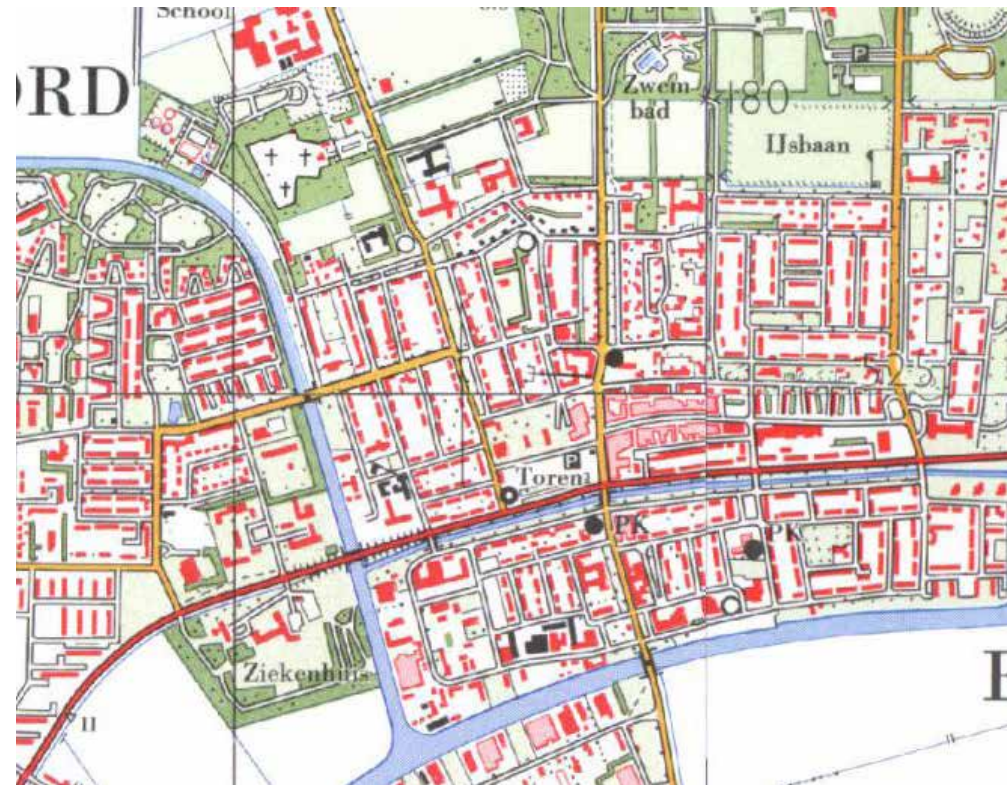
Afb. 13 - Ontwikkeling van de eerste woonstraten in Emmeloord. Linksboven het onderzoeksgebied van Rietstraat en omgeving. In het open deel links van de Espelerlaan wordt vanaf 1955 de Duizendknoopstraat bebouwd. Rechts van de Espelerlaan zijn de middenstandswoningen aan de Koningin Juliana en de woningen aan de Meidoornlaan gebouwd evenals de vrijstaande houten huizen aan de Acacialaan. In de loop van 20 jaar vult het centrumgebied van Emmeloord zich rond de kern, De Deel met de Poldertoren. Aan de noordzijde van De Deel verschijnt al snel een belangrijke ontmoetingsplek, 't Voorhuys, een combinatie van cafe, restaurant, hotel, met een beurszaal en een schouwburgzaal; later ook kantoren (o.a. Landbouwhuis, Domeinkantoor). Aan de oostzijde is in de jaren '50 volop activiteit in de winkelstraat, de Lange Nering. Deze licht gebogen straat wijkt af van de rechte polderlijnen.

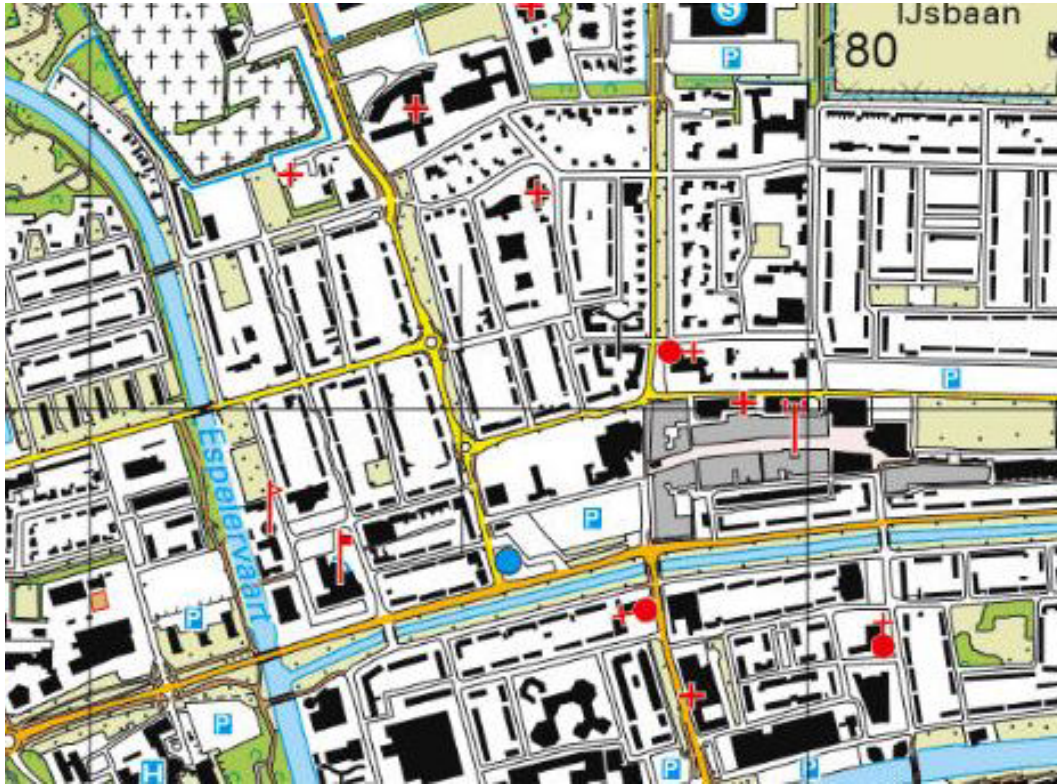
Afb. 14 - De brede Espelerlaan met links het onderzoekgebied Rietstraat en omgeving; links vooraan de Zeeasterstraat, rechts de hoek van de Koninging Julianastraat.

Afb. 15 - Topografische kaart uit 1962 (bron: Topotijdreis).

Afb. 16 - Topografische kaart uit 1975 (bron: Topotijdreis).

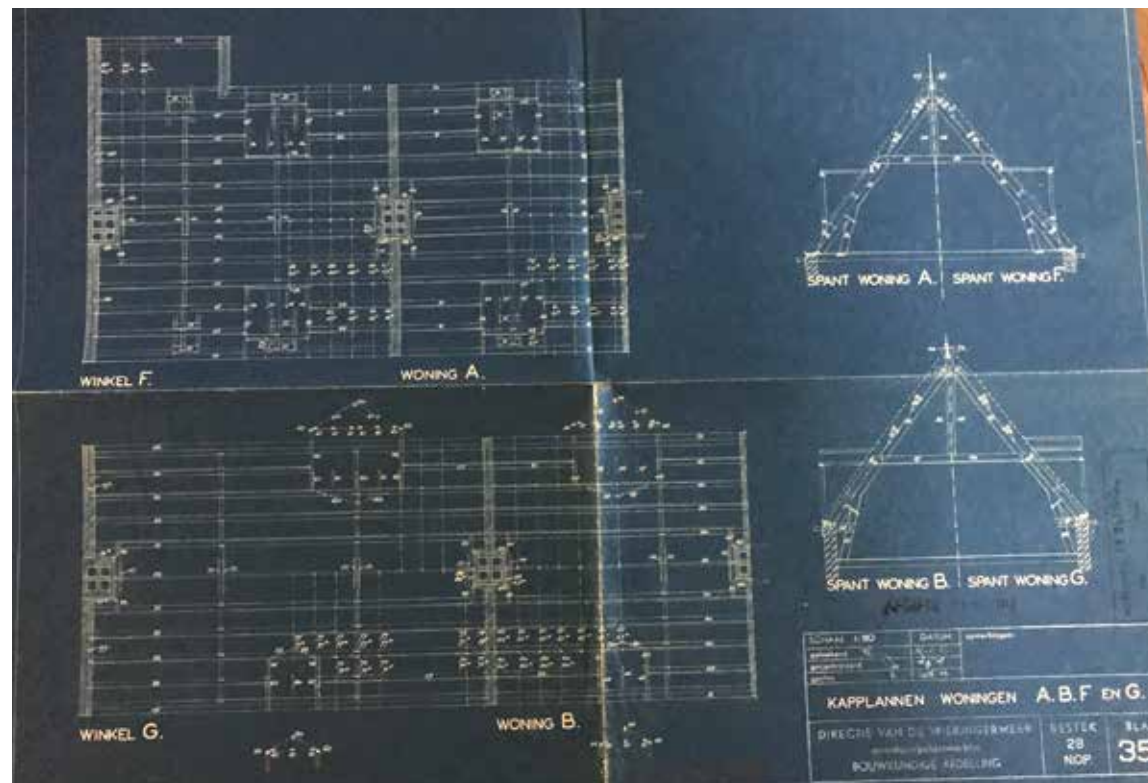

Afb. 17 - Topografische kaart uit 2020 (bron: Topotijdreis).

2. Omschrijving woningen

Opzet en architectonische uitwerking

De eerste woningen aan de Rietstraat waren bescheiden woningen, smal en ondiep, traditioneel vormgegeven in de stijl van de Delftse School. Ze werden gebouwd als (arbeiders)woningen in opdracht van de Directie van de Wieringermeer, afdeling Noordoostpolderwerken. Voor het ontwerp en de constructie van de woningen was de Bouwkundige Afdeling van de dienst verantwoordelijk. Op de bouwtekeningen is te zien dat er meerdere typen woningen ontwikkeld waren, van A tot en met G. In de Rietstraat treffen we type A aan de ene zijde van de straat, type B aan de andere zijde, type F en G zijn eindwoningen op de hoeken met de Moerasandijviestraat. Op afbeelding 20 worden F en G aangeduid als winkels. Op deze afbeelding van de kapplannen van A, B, F en G is het verschil in grootte van de woningen goed te zien, waarbij A en F kleiner zijn dan B en G. Woningen van type A werden ook gebouwd in de Zeebiesstraat.

Afb. 20 - Het verschil in grootte tussen de woning types is op deze bouwtekening goed te zien.

Afb. 21 - Rietstraat.

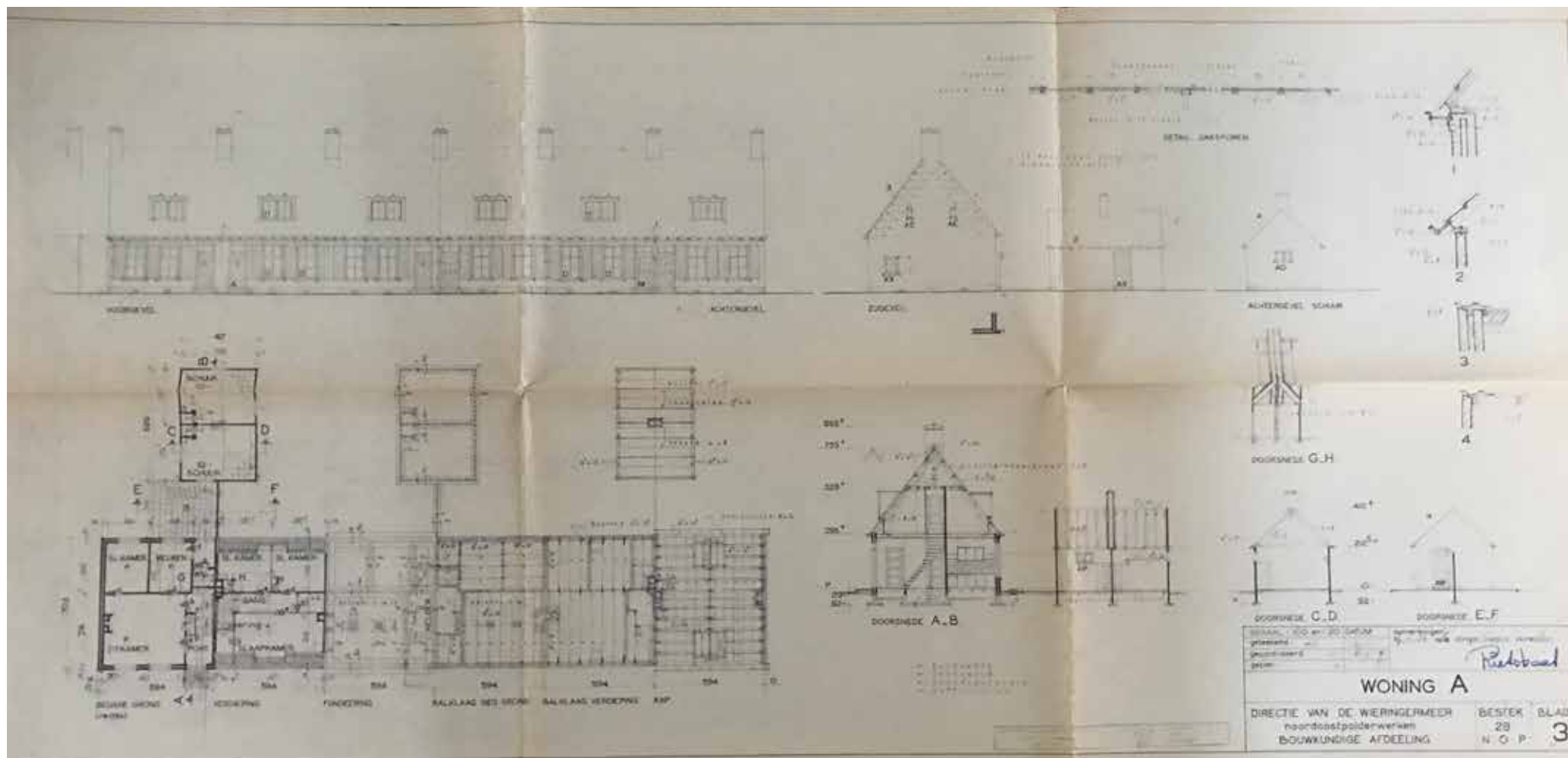
Afb. 22 - Zeebiesstraat.

De woningen in de Rietstraat staan in een rooilijn en zijn opgeknipt in verschillende blokken van wisselende omvang. Tussen de blokken waren doorgangen naar het achtergebied. De woningen hebben een kleine voortuin en diepe achtertuinen. De straat werd aanvankelijk op de middenas gescheiden door een groenstrook beplant met bomen. In de Zeebiesstraat staan drie blokken van zes woningen in een rooilijn. De woningen hebben diepe tuinen aan de voorzijde en zicht op de brede groenstrook langs de Espelervaart.

De woningen aan de Duizendknoopstraat, gebouwd vanaf 1955, hebben een soberder verschijningsvorm en zijn typische rijtjeshuizen uit de Wederopbouw. Ze hebben twee bouwlagen onder een flauw hellend zadeldak. De straat is in het zuidelijk deel beduidend smaller dan in het noordelijk deel. Bij de kruising met Moerasandijviestraat zit een knik. Ook deze rijtjes zijn opgedeeld in blokken van verschillende aantallen woningen, met hier deels verspringende rooilijnen. Hierdoor hebben de woningen aan de ene kant kleine voortuinen en aan de andere kant voortuinen van wisselende diepte. De latere bejaardenwoningen uit de jaren '80 op de hoeken Duizendknoopstraat – Moerasandijviestraat vallen vormen een breuk met de eerdere eenheid in het straatbeeld. Ze wijken af van het oorspronkelijke gedachtengoed, zowel wat hiërarchie, structuur, als uiterlijk betreft.

Afb. 23 - Duizendknoopstraat (1962).

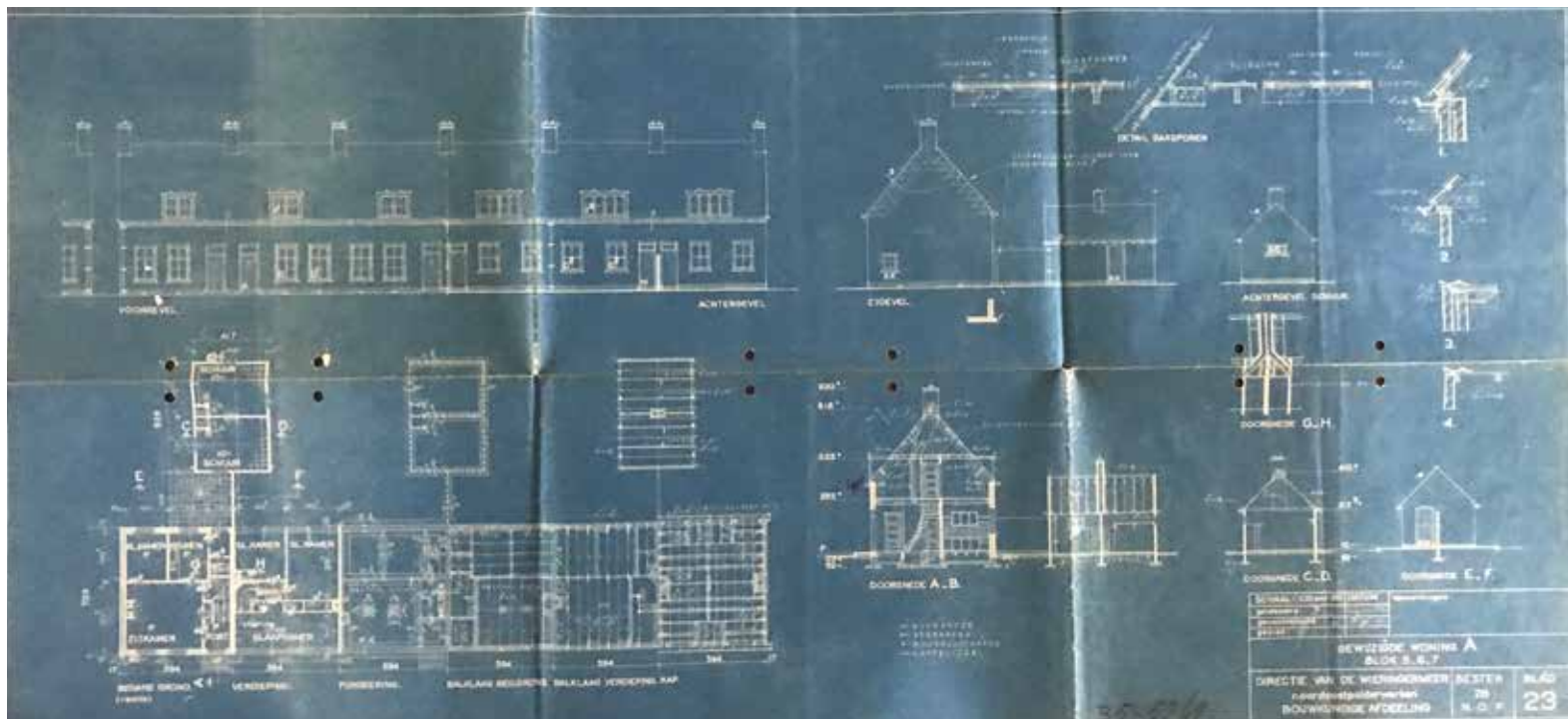
Afb. 24 - Woning type A ontwerp met luiken.

Woningen type A

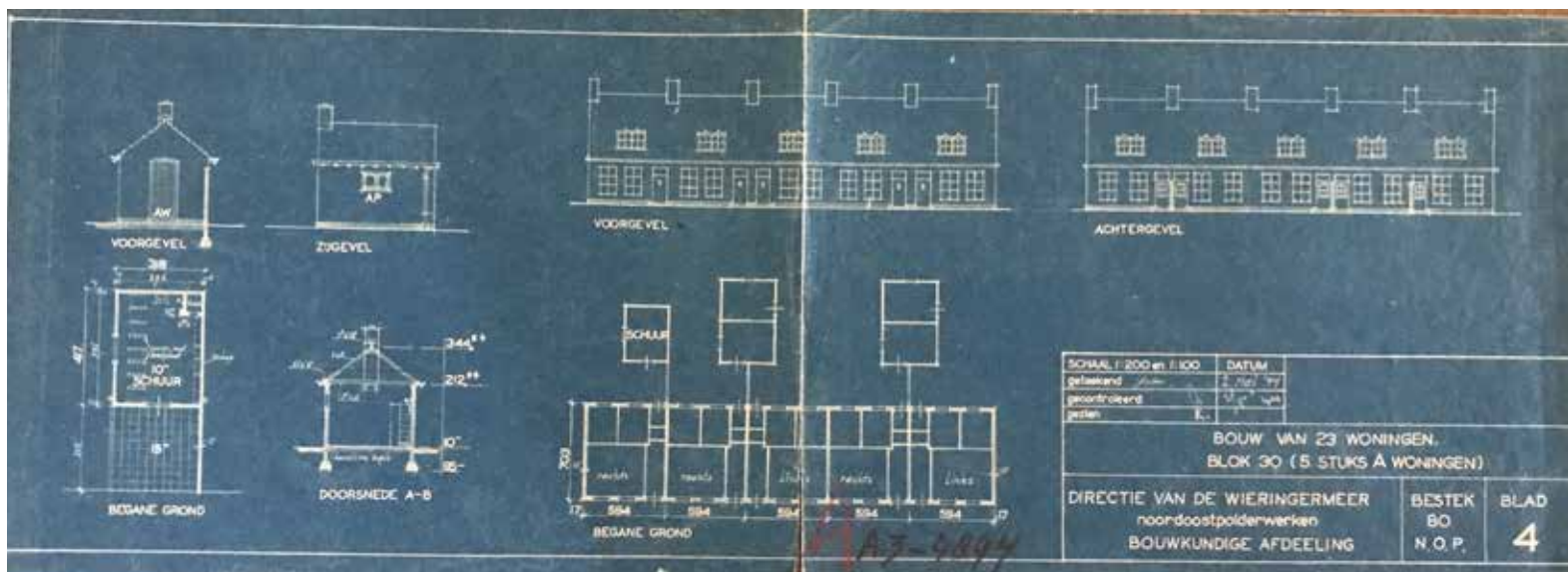
De woningen zijn opgetrokken over een bouwlaag onder een zadeldak. Er is gebruik gemaakt van traditionele materialen als baksteen, hout, gebakken pannen. De gevels en schoorstenen werden op verschillende plaatsen voorzien van decoratief metselwerk. De woningen van het type A hadden behalve de woonkamer en keuken ook een slaapkamer op de begane grond; op de verdieping, de vliering, was een grotere slaapkamer aan de voorzijde en twee kleinere aan de achterzijde. Onder de trap was een kelder. Zowel voor als achter was centraal in het dakvlak eenzelfde maat en model dakkapel geplaatst met een karakteristieke puntig vormgegeven daklijst.

In een eerste ontwerptekening waren alle vensters voorzien van roedeverdeling en behangen met luiken (afbeelding 24). Op afbeelding 25 is te zien dat de woningen zijn aangepast en vereenvoudigd: de luiken zijn verdwenen, de keukendeur is dezelfde dichte deur geworden als aan de voorzijde, maar dan zonder het kijkluikje. Afbeelding 26 toont het ontwerp zoals het werkelijk is uitgevoerd, met de keukendeur uit het eerste ontwerp. Uiteindelijk werd het toch de keukendeur met een getoogd vierruits raam. Er moest spaarzaam worden omgesprongen met het schaarse bouw materiaal, zo laat afbeelding 27 zien waarop de herschikking van onderdelen is aangegeven. Achter de woningen lagen diepe achtertuinen, te gebruiken als moestuin en voor het bleken en ophangen van de was.

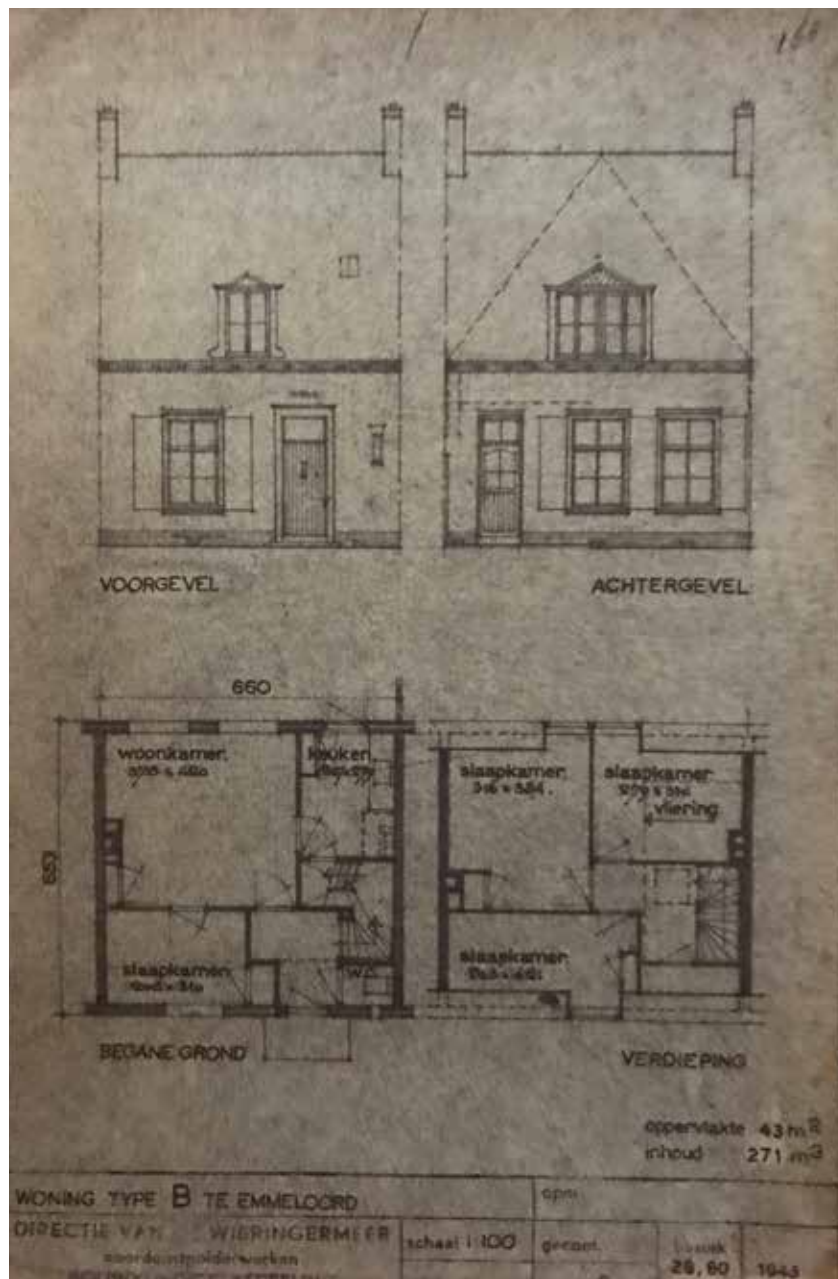
Op de erfgrans waren telkens twee schuurtjes achter elkaar geplaatst met ingebouwd kolenhok. De erfscheidingen bestonden uit houten paaltjes met draad. Later werden er hagen aangeplant.

Afb. 25 - Een blokje van drie woningen type A. Gewijzigd ontwerp.

Afb. 26 - Uiteindelijk toch uitgevoerde keukendeur achtergevel.

Afb. 28 - Woningtype B heeft een oppervlakte van 43 m².

Woningen type B

De woningen van het type B waren iets groter en telden een oppervlakte van 43 m² (zie 3015). Ze hadden een vergelijkbare opzet en uitwerking als type A, maar een andere indeling en op onderdelen een andere detailering. Hier was de slaapkamer op de begane grond aan de voorzijde geplaatst en de woonkamer aan de achterzijde. In het voordakvlak zat een kleine dakkapel met houten klauwstukken voor de grotere slaapkamer, in het achterdakvlak voorzag een grotere dakkapel met fronton de twee kleinere slaapkamers van licht en lucht. Ook hier de dubbele schuurtjes, waarin basaltine tegels, hetzelfde materiaal dat ook voor de buitenruimte tussen woning en schuur was toegepast.

De originele bouwtekeningen geven een mooi inkijkje hoe zorgvuldig de woningen ontworpen zijn en hoe over elk onderdeel is nagedacht. Op afbeelding 26 is de variatie in schijnbaar gelijke gevelopeningen goed te zien. Op de begane grond aan de achterzijde bevinden zich naast de keukendeur twee op het oog identieke vensters. Een is een schuifraam met vast bovenlicht, de ander is een vast raam met er boven een uitzetraam. De dakkapel heeft stolpramen voorzien van een hor. De keukendeur heeft een getoogd vierruits raam, het bovenlicht is een uitzetraam.

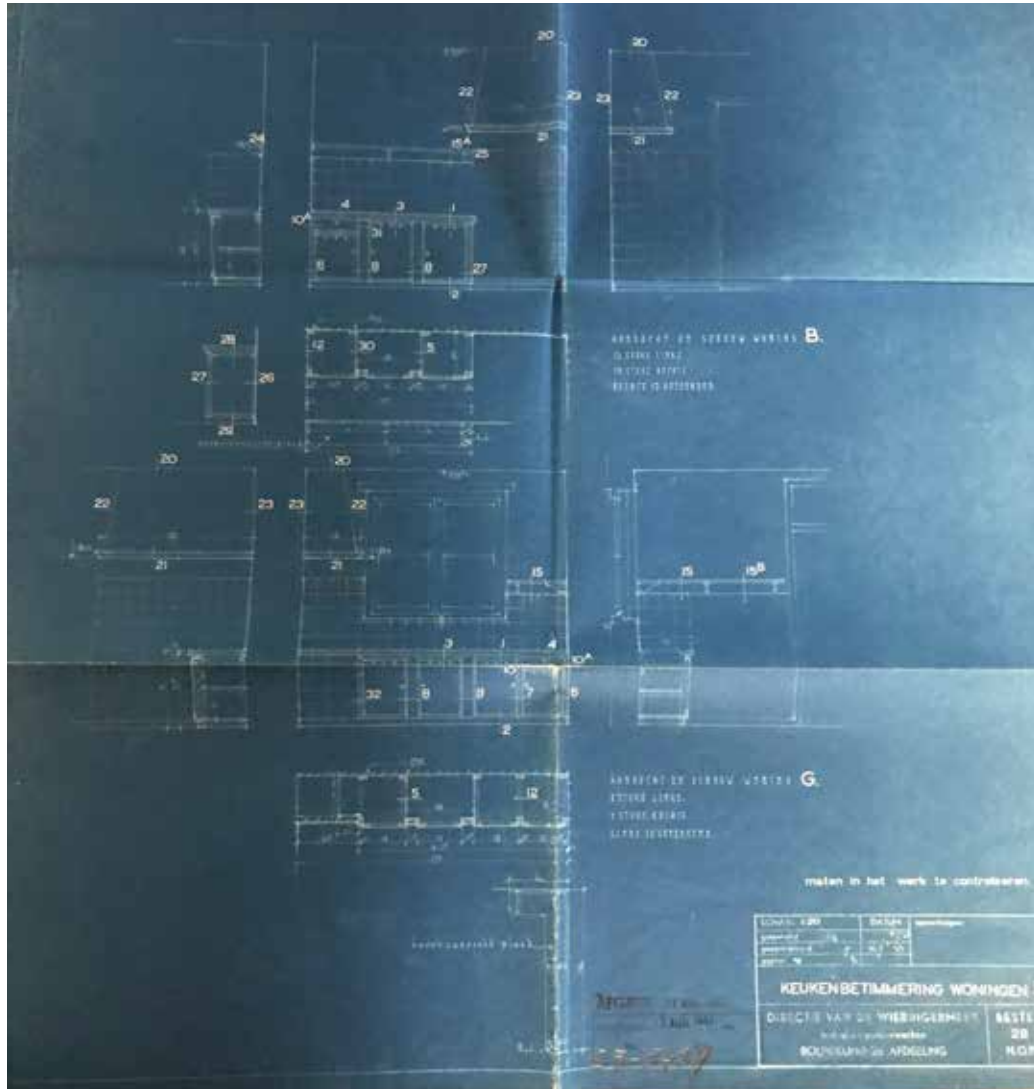
De tekening geeft verder informatie over de opbouw van de houten sporenkap met onder meer de vooral na de oorlog veel toegepaste asbestplaat, de schoorsteen met verschillende rookkanalen. Afbeelding 27 toont de zijgevel: op de begane grond een klein en vast, vierruits rechthoekig venster bekroond met een gemetselde boog, waarvan de “boogvulling gelijk met voorkant kozijn”. Op de verdieping twee kleine, licht getoogde vensters met een eveneens getoogde dubbele gemetselde strek; dit zijn achterover vallende raampjes. De zijgevel is voorzien van vlechtwerk.

Afb. 29 - Gevelopeningen achterzijde type B.

Afb. 30 - Gevelopeningen zijgevel type B.

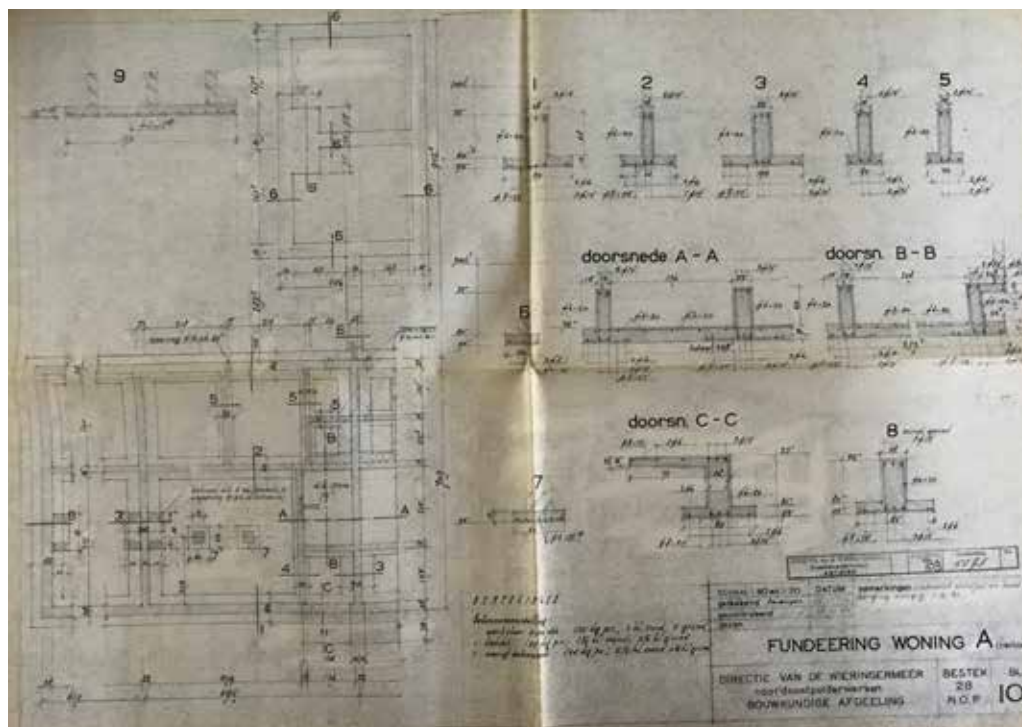
Afb. 31 - Keukenbetimmeringen voor type B en G met aanrecht (kastjes) en schouw.

De Delftse School

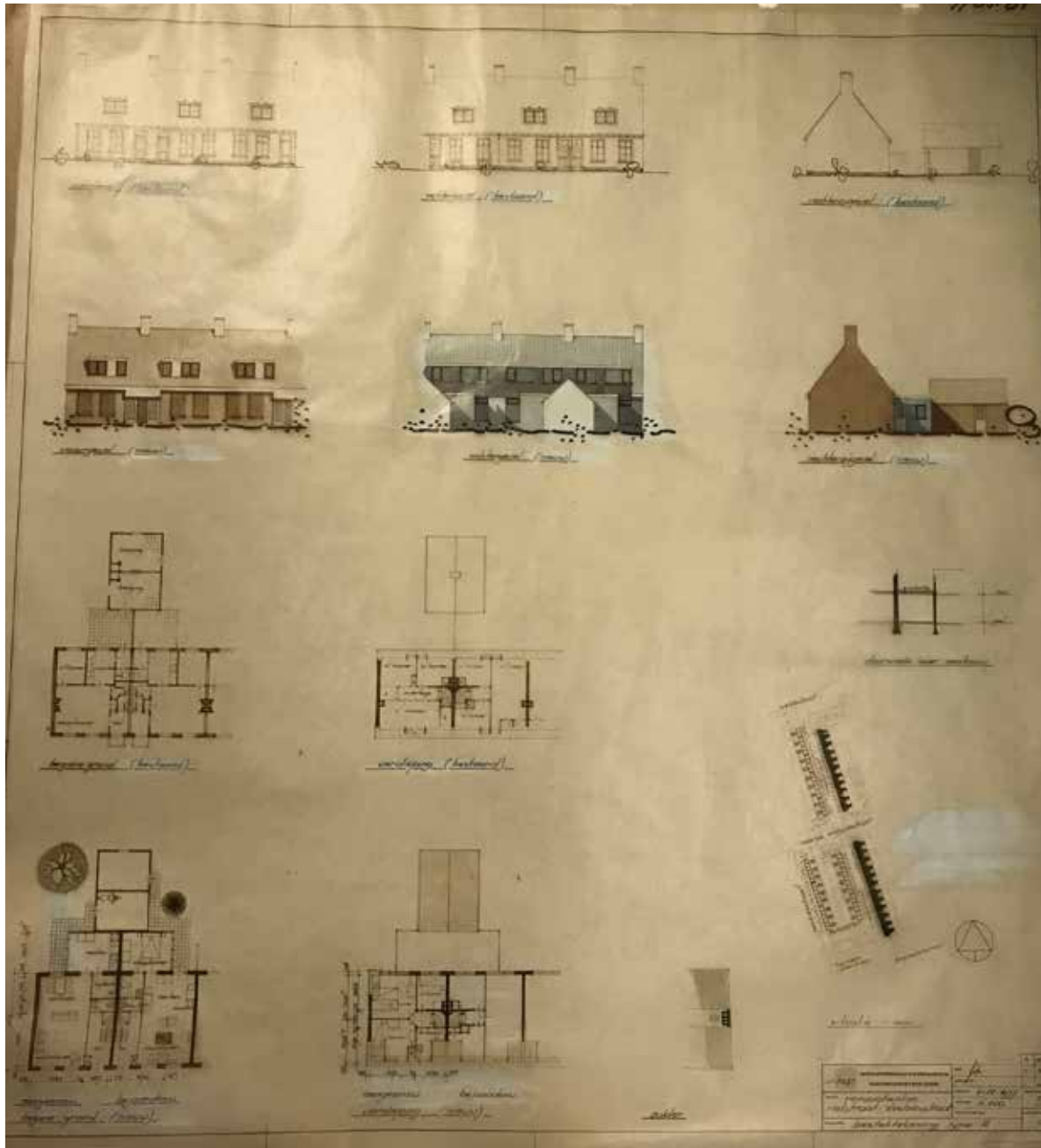
Zoals gezegd, zijn de stedenbouw en architectuur van de Delftse School beeldbepalend voor Emmeloord. In de periode van ongeveer 1925 tot 1955 was deze traditionele ontwerpstroming dominant. Direct hiermee verbonden was een maatschappijvisie waarin hiërarchie, gemeenschapszin en traditie een belangrijke rol speelden. Prof. ir. M.J. Granpré Molière was de spil van de Delftse School. En hij kreeg veel navolging. Kenmerkend voor de architectuur, gebaseerd op eenvoudige plattelandshuizen, is de sobere uitstraling en zorgvuldige detaillering. De toepassing van traditionele materialen (baksteen, hout, gebakken pannen) in traditionele kleuren (rood, bruin, wit, groen) zorgt voor een vanzelfsprekende vertrouwdheid in het straatbeeld.

De Rietstraat en omgeving zijn onmiskenbaar onderdeel van de hiërarchische opbouw van de stad. Bij het ontwerp van de woonblokken ging het niet zozeer om de variatie in de architectuur, maar om de compositie van de openbare ruimte. Hierin spelen de noord-zuid en oost-west gerichte straten met hun wisselende straatbreedtes en -profielen een rol. De woonstraten (met woningen, arbeiderswoningen en middenstands woningen langs de Espelerlaan) tonen een heldere ritmiek van strokenbouw, groen afgezette voortuinen, stoepen, verharding en beplanting. Langs de bredere en groen ingerichte ontsluitingsweg ligt verspreid andere bebouwing, zoals winkels en voorzieningen.

In de Rietstraat en en Zeebiesstraat vertonen de toegepaste woningtypes A en B door ontwerp en materiaalgebruik een grote samenhang en zorgen voor een duidelijke eenheid en ritmiek in het straatbeeld. De eindwoningen met winkels van types F en G horen herkenbaar tot dezelfde familie.

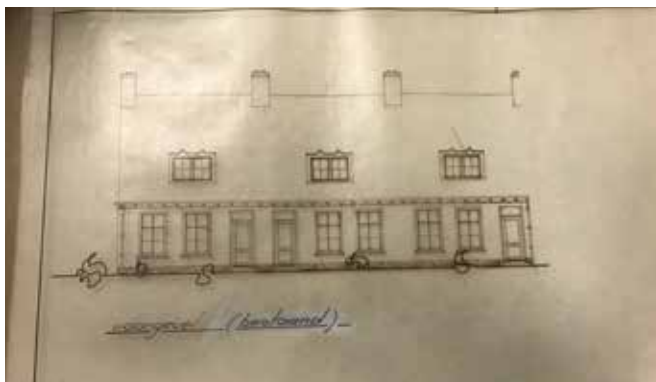
Afb. 33 - Informatie over fundering type A en betonsamenstelling werkvloer, kelder en overig betonwerk.

Afb. 34 - Renovatieplan woningtype A.

Latere wijzigingen

In 1979 werd door woningbouwvereniging 'Nooroost-polder' een renovatieplan voor 98 woningen aan de Rietstraat en Zeebiesstraat opgesteld. Voorafgaand had de woningbouwvereniging met de bewoners gesproken en hun wensen geïnventariseerd. Bij de renovatie werden onmiskenbaar goten, dakkapellen en buitenkozijnen aangepakt, waardoor aanzicht en uitstraling van de woningen behoorlijk zou wijzigen. Door een aanbouw aan de achterzijde (een uitdrukkelijke wens van de bewoners) werden de woningen vergroot en verbonden met de schuur. In deze aanbouw kwam voor de eengezinswoningen de keuken, de oude keuken werd bijkeuken; op de verdieping kwam een badkamer in de plaats van een slaapkamer. De individuele dakkapellen aan de achterzijde verdwenen en veranderden in een over de woningen doorlopende exemplaar. In de Zeebiesstraat werd een deel van de woningen geschikt gemaakt als bejaardenwoning door de aanbouw te gebruiken als slaapkamer.

Afb. 35 - Bestaand voorgevel type A.

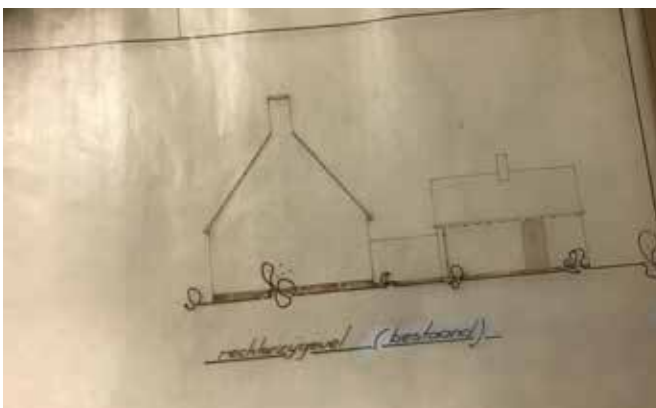
Afb. 36 - Voorgevel nieuw type A.

Afb. 37 - Achtergevel bestaand type A.

Afb. 38 - Achtergevel nieuw type A.

Afb. 39 - Zijgevel rechts bestaand type A.

Afb. 40 - Zijgevel rechts nieuw type A.

Afb. 41 - Rietstraat even zijde.

Afb. 42 - Woningen aan de Zeebiesstraat met nog overwegend groene voortuinen.

Afb. 43 - Rietstraat oneven zijde.

Afb. 44 - Duizendknoopstraat vooraanzicht even zijde.

Afb. 45 - Bejaardenwoningen op hoek Duizendknoopstraat met Moerasandijviestraat.

Afb. 46 - Duizendknoopstraat vooraanzicht oneven zijde.

Afb. 47 - Rietstraat straatprofiel noordzijde.

Afb. 48 - Moerasandijviestraat met rechts de Zeebiesstraat.

Afb. 49- Zeebiesstraat met nog overwegend groene voortuinen.

Afb. 50 - Rietstraat straatprofiel z-uidzijde.

Ook de straten werden in de loop van de tijd heringericht. Nu zijn er in de Rietstraat parkeervakken aan weerszijden van de straat. Bij de doorgangen tussen de blokken en op de hoeken van de straat is de stoep plaatselijk verbreed en deels ingevuld als groenvak; in de weg verkeersdrempels aangebracht. In de Zeebiesstraat zijn de parkeervakken gesitueerd aan de overzijde van de straat, aan de brede groenstrook langs de Espelervaart. Hier zijn eveneens verkeersdrempels aangebracht ter plaatste van de doorgangen tussen de woningen. De Moerasandijviestraat kent een vergelijkbare inrichting met parkeervakken langs stoepen en in een voormalige groenstrook met bomen, verkeersdrempels en stoepverbredingen.

Afb. 51 - Zeebiesstraat met brede groenstrook langs de Espelervaart.

Afb. 52 - Rietstraat met doorgang tussen de woonblokken.

Afb. 53 - Woning met winkel op hoek Rietstraat en Moerasandijviestraat.

Afb. 54 - Moerasandijviestraat.

Afb. 55 - Woning met winkel op hoek Rietstraat en Moerasandijviestraat.

Afb. 56 - Duizendknoopstraat verspringende rooilijn.

Afb. 57 - Duizendknoopstraat straatprofiel.

Tijdslijn

1918 - Zuiderzeewet aangenomen: bepaalde de aanleg van de Afsluitdijk en de droogmaking van een deel van de Zuiderzee.

1937 - Start drooglegging noordoostelijke polder, o.a. ook wel Urkerland genoemd.

1942 - De polder valt officieel droog.

1943 - Start bouw eerste woningen Emmeloord aan de Middenstraat (nu Rietstraat), Zuiderstraat (nu Zeeasterstraat), Weststraat (nu Zeebiesstraat) en Ooststraat (nu Espelerlaan). Rietstraat 2 is het oudste huis van Emmeloord en werd op 15 december 1943 officieel opgeleverd.

1943 - Bouwjaar Rietstraat even zijde, 40 woningen waarvan 27 eengezinswoningen en 13 multifunctioneel.

1944 Bouwjaar Rietstraat oneven zijde, 30 eengezinswoningen.

1944 - Bouwjaar 18 woningen Zeebiesstraat, waarvan 16 eengezinswoningen en 2 multifunctioneel.

1948 - De naam van de polder wijzigt in Noordoostpolder.

1955 - Woningen aan de Duizendknoopstraat gerealiseerd.

1979 - Grote renovatieslag, waarbij veel oorspronkelijke details verloren zijn gegaan. Ook zijn er toen bijv. bijkeukens geplaatst grenzend aan de schuur en opbouwen aan de achterzijde geplaatst zodat de bovenverdieping groter werd.

Jaren '90 - Bouw van bejaardenwoningen op hoeken Moerasandijviestraat en Duizendknoopstraat.

Jaren '90 - Wederom grote renovatieprojecten.

1995 - Woningbouwvereniging Noordoostpolder verkoopt deel van het woningbezit om te kunnen investeren in renovatie en nieuwbouw.

2001 - Naamswijziging: van Woningbouwvereniging Noordoostpolder naar Mercatus.

Wooncorporatie Mercatus

Eind negentiende eeuw waren de woonomstandigheden van de Nederlandse arbeidsbevolking vaak erbarmelijk. Men leefde met velen bij elkaar in kleine ruimtes, goede drinkwatervoorzieningen ontbraken en de uitbraak van epidemieën was een groot probleem. De voor die tijd revolutionaire Woningwet, vastgesteld in 1901, moest daaraan een einde maken. Het doel van deze wet was om bouw en bewoning van slechte en ongezonde woningen onmogelijk te maken en de bouw van goede woningen te bevorderen. Voortaan moesten gemeenten een bouwverordening opstellen en een uitbreidingsplan. Bovendien bood de Woningwet de mogelijkheid tot kredietverlening bij en subsidiering van de nieuwbouw van arbeiderswoningen.

De woningen die in het begin in de Noordoostpolder werden gebouwd, waren aanvankelijk in bezit van de gemeente Noordoostpolder en van de 'Domeinen van de Staat der Nederlanden'. Een domein was een stuk land dat in handen was van de staat. Nieuwe inpolderingen behoorden destijds ook tot de domeinen. Een afzonderlijke dienst van het Ministerie van Financiën, beter bekend als de 'Directie der Domeinen', had de woningen in bezit. Deze woningen werden verhuurd aan mensen die zelf niet in staat waren een woning te kopen of bij een particulier te huren.

De overheid droeg haar bezit in Emmeloord in 1965 over aan Woningbouwvereniging Noordoostpolder. Deze woningbouwvereniging was ontstaan vanuit de fusie van drie andere corporaties: de 'Algemene Woningbouwvereniging Noordoostpolder', de 'Christelijke Woningbouwvereniging Noordoostelijke Polder' en de 'R.K. Woningbouwvereniging St. Michaël'. Deze woningbouwverenigingen hadden tot 1965 wel besturen (vrijwillig), maar geen woningen in bezit. In 2001 veranderde de naam van Woningbouwvereniging Noordoostpolder in Mercatus.

Afb. 58 - Luchtfoto Markt met Poldertoren.

3. Waardering

Cultuurhistorische waarden

Dit woongebied van Emmeloord, waar de eerste blokken permanente woningen werden gebouwd, heeft een hoge cultuurhistorische waarde. Het gebied vertelt het verhaal van een maakbare samenleving. De woningen in de Rietstraat, Zeebiesstraat, Duizendknoopstraat en het betreffende deel van de Moerasandijviestraat zijn een uitdrukking van de planmatige aanpak bij het ontwerp en de rationele inrichting van de Noordoostpolder; en daarmee zijn de (arbeiders)woningen van verschillende typen een uitdrukking van een sociaal-economische ontwikkeling in de Noordoostpolder. Ze zijn goede voorbeelden van de vroegste woningbouw in Emmeloord, gedurende en na de tweede wereldoorlog. Ook ademt de buurt nog het gedachtengoed waarop het ontwerp was gebaseerd.

Stedenbouwkundige waarden

Het gebied van de Rietstraat en omgeving heeft stedenbouwkundige waarde vanwege de ligging in het centrum van Emmeloord, in de nabijheid van de Poldertoren. De ruime opzet en hierarchie van de noord-zuid lopende woonstraten (Rietstraat, Zeebiesstraat, Duizendknoopstraat) en de oost-west lopende ontsluitingsweg (Moerasandijviestraat) en doorgangen tussen de woonblokken heeft stedenbouwkundige waarde, want volgt het strakke, rechtlijnige verkavelingspatroon van de polder. De Rietstraat en omgeving heeft stedenbouwkundige waarde vanwege het ontwerp met brede straatprofielen, waar een groene inrichting onderdeel van is, heldere rooilijnen, woningen met voortuinen en diepe achtertuinen. De woningen aan de Rietstraat en Zeebiesstraat hebben ensemblewaarde vanwege de situering en de sterke visuele en functionele samenhang tussen de rijtjes met typen A en B.

Architectonische waarden

De woningen aan de Rietstraat en Zeebiesstraat zijn architectuurhistorisch van belang vanwege de esthetische kwaliteiten van het oorspronkelijk ontwerp in de stijl van de Delftse School, de zorgvuldige (baksteen) detaillering en het traditionele materiaalgebruik. De woonblokken van type A en B vertonen een sterke eenheid en heldere ritmiek (o.a. dakkapellen, schoorstenen). De woningen aan de Duizendknoopstraat zijn van architectuurhistorisch belang vanwege de voor de bouwtijd karakteristieke wederopbouw vormgeving en het materiaalgebruik.

Afb. 59 - Rietstraat 1946.

Gaafheid

Alhoewel de oorspronkelijke hoofdopzet en de samenhang van de woningen aan de Rietstraat en omgeving duidelijk herkenbaar is, is de gaafheid van het geheel aangetast. Op alle fronten is het gebied verschaald: de openbare ruimte, de groenstructuren, de bebouwing. De straatprofielen zijn gewijzigd door onder meer de toevoeging van bejaardenwoningen, parkeervakken en verkeersdrempels; het openbare groen is hierdoor vooral sterk verminderd, en niet zozeer opnieuw ontworpen; de voortuinen zijn deels versteend; de woningen zijn in hoofdvorm weliswaar herkenbaar, maar door de renovaties zo gewijzigd dat het oorspronkelijk ontwerp nauwelijks te ontdekken is. De latere renovaties doen in vormgeving, materiaalgebruik en detaillering afbreuk aan de vroegere architectonische kwaliteit en het karakter van het gebied.

Zeldzaamheid

Als oudste woongebied met de eerste permanente woningen van Emmeloord heeft het gebied Rietstraat en omgeving een zekere zeldzaamheidswaarde.

Afb. 60 - Voortuinen met haag in de Rietstraat.

4. Aanbevelingen

Uit voorgaande analyse is gebleken dat het gebied van Rietstraat en omgeving hoge cultuurhistorische waarden bezit.

De belangrijkste daarvan zijn:

- Wijkje van Emmeloord met de eerste permanente woningen;
- Hiërarchische en planmatige stedenbouwkundige opzet met heldere principes, zoals:
 - Brede straten (woonstraten noord-zuid en ontsluiting west-oost);
 - Groene straatprofielen ;
 - Doorgaans strakke verkaveling, soms verspringende rooilijnen;
 - Voortuinen;
 - Diepe achtertuinen;
 - Kleinschalige woonblokken;
 - Ruimte tussen woonblokken;
- Laagbouw in baksteen met kap;
- Planmatig ontwerp van verschillende woningtypes;
- Sobere, zorgvuldige materiaalgebruik en detaillering architectuur;
- Herkenbare tijdslagen in bebouwing;
- Dorpse sfeer.

Op basis van de vastgestelde waarden, wordt geadviseerd genuanceerd te kijken naar de herontwikkeling van de wijk en de cultuurhistorische waarden te laten meewegen in de te maken keuzes voor sloop-behoud. Hieronder volgen enkele aanbevelingen vanuit cultuurhistorisch oogpunt:

- Behoud de waardevolle kenmerken van de wijk en versterk deze waar mogelijk;
- Herstel en versterk groene inrichting;
- Herstel bij renovatie de architectonische kwaliteit;
- Houd licht, lucht en ruimte in het wijkje;
- Behoud de dorpse sfeer;
- Behoud verschillende tijdslagen;
- Voeg met een eventuele nieuwe tijdslaag nieuwe kwaliteit toe;
- Houd rekening met de stedenbouwkundige opzet.

Afb. 61 - Zicht op de Rietstraat met onder de Espelervaart.

Literatuurlijst

Mercatus, *De Noordoostpolder – stad Emmeloord: DNA van een stad als bouwsteen voor de toekomst I en II*, Emmeloord 2013

Mercatus, *Analyse onderdeel ontstaansgeschiedenis, herstructurering Rietstraat, Zeebiesstraat en omgeving*, Emmeloord 2021

Logtmeijer, W., *Noordoostpolder 75 jaar droog: beeld van een polder*, Emmeloord 2017

Loo, J. van, *'Sloop en renovatie opties voor oudste woningen van Emmeloord: 'Ik ga hier voor geen goud weg'*, in: De Stentor, 13 april 2021

Pol, J. van der e.a., *50 jaar Mercatus: 50 jaar volkshuisvesting in de Noordoostpolder*, Emmeloord 2015

Auteur onbekend, *'Oudste straat van Emmeloord: platgooien en nieuwbouw of toch opknappen?'*, in: Omroep Flevoland, 12 april 2021

Archieven

Het Flevolands Archief

Websites

<https://dnanoordoostpolder.nl/dna-emmeloord>

<https://historischeverenigingnoordoostpolder.nl/>

<https://mijnstadmijndorp.nl/>

<http://schatkamer.nai.nl/nl/projecten/noordoostpolder>

www.ansichtkaartenvandezeebodem.nl/emmeloord

www.canonnoordoostpolder.nl/

www.emmeloord.info

Colofon

Titel

Cultuurhistorische waardestelling Rietstraat e.o. Emmeloord

Opdrachtgever

Gemeente Noordoostpolder

Samenstelling

Gesien van Altena

Hannah Geerdink

Redactie

Gesien van Altena

Contactgegevens

Datum

December 2021

Aan de Stadsmuur 79-83
Postbus 531
8000 AM Zwolle
038 – 421 32 57
www.hetoversticht.nl

